

A vállalati geológusok szerepe a távlati tervezés és termelés vonatkozásában

Seregi János, a Magyar Szénbányászati Tröszt vezérigazgatója

A bányászatról szóló 1960. évi törvény végrehajtása tárgyában kiadott 9/1961. kormányrendelet alapján a nehézipari miniszter — a Központi Földtani Hivatal (KFH) elnökének egyetértésével — a 9/1970. rendeletében szabályozta a földtani szolgálatok létrehozásának körülményeit és meghatározta kötelező feladatait.

A fenti számú rendelet 1. §-a szerint:

„A földtani kutató és bányaművelő vállalatok (tröszt, vállalat, tanácsi vállalat) együttesen bányavállalat, földtani szolgálatot köteles fenntartani.”

A földtani szolgálatok felállítását előíró és meghatározó rendelet — hatálybalépésének időpontjában — a már valamennyi Szénbánya Vállalatnál működő földtani osztályok, önálló csoportok munkáját körvonalazta, illetve pontosította.

A rendelet megalkotói a KFH elnökével, mint a kutatásokkal és az ásványvagyon-gazdálkodással országos szinten foglalkozó, legilletékesebb hivatal vezetőjével egyeztetett „ügyrendet” állítottak össze és ezzel meghatározták a szénbányászat, akkor tíz vállalatánál foglalkoztatott, mintegy 140 geológus, geológustechnikus és azok feletteseinek részére a földtani szolgálatok kötelező feladatait.

A szénbánya vállalatok vezetői — felismerve a földtani szolgálatok szükségességét a földtani kutatások, az ásványvagyon meghatározások alapadatainak összegyűjtése, rendszerézése, a termeléssel és értékesítéssel kapcsolatos felhasználás területén, — biztosították a feladatok elvégzéséhez szükséges létszámot.

A meglévő geológus létszámra is kedvezőtlenül hatott az 1970-es évek eleji dekonjunkciós időszak, s az alkalmazott létszám „szükségszerű” csökkentése a földtani szolgálatok létszámát is apasztotta. Az átszervezések folytán áthelyezett geológusokat ezideig nem sikerült visszairányítani a megnövekedett feladatokhoz.

Az 1974. július 1-ével alakult Magyar Szénbányászati Tröszt (MSZT) kezdettől fogva jelentős szerepet biztosít a földtani szolgálatok munkájának.

Kezdeményezésére szervezték át önálló osztállyá a Nógrád-i, a Mátraalja-i és Mecseki-i földtani szolgálatot, így biztosítva a közvetlenebb, gyorsabb kétirányú információ-cserét. Ezzel az átszervezéssel már valamennyi vállalatunknál önálló osztályok, illetve csoportok irányítják az aknaüzemek földtani szolgálatának munkáját.

A vállalati geológiák iparági szintű szakmai irányítását — az MSZT megalakulásával egyidőben szervezték Bányaföldtani Osztály végzi. Az osztály feladata az iparág földtani ügyekben történő képviselése a felettes szerveknél, illetve hivataloknál, a kutató és tervező intézeteknél, valamint fűróvállalatnál.

Az MSZT keretein belül a vállalati földtani szolgálatok három kialakult szervezeti formája ismert:

- vállalati, központi geológia, jelentős üzemi szolgálat nélkül (Mátraalja, Oroszlány, Dorog, Nógrád, Várpalota),
- néhány fős központi geológia, jól működő üzemi szolgálatot irányít (KDT, Mecsek),
- erős központi geológia és életképes üzemi földtani szolgálat (Tatabánya, Borsod).

A földtani szolgálatok két főirányú feladatát tekintve az utóbbi szervezeti formát tartjuk a leghasznosabbnak. A kétirányú feladat — melyről részletesen szólnék —, a következő:

1. a központi geológiák tervezés segítő feladatai, valamint
2. az üzemi bányaföldtani szolgálat termelést segítő feladatai.

I. A vállalati központi geológiák feladatai a távlati tervezésnél és a földtani kutatásnál

A széntermelés minden időszakában igen nagy szerepe volt a geológus tevékenység azon részének, mellyel a szénbányászattal szemben támasztott piaci igényekhez igazodóan (MVM, MÁV, Tüzép) a távlatokban is megfelelő mennyiségű és minőségű megkutatott szénvagyon meglétét biztosította. Ez a tevékenység a távlati földtani kutatás. A vállalatok vezetői eddig is megtettek minden tőlük telhetőt annak érdekében, hogy minél nagyobb választék álljon rendelkezésre a kereslet kielégítésére.

Az MSZT megalakulása óta is hasonló a törekvés, nevezetesen valamennyi vállalat földtani szolgálatánál alapvető követelmény, hogy a földtani kutatási tervek az éves, 5 éves és 15 éves termelési tervek teljesítését megfelelően ismert — megkutatott — szénvagyonnal biztosítsák. A vállalati kutatási terveket iparági szinten az MSZT Bányaföldtani Osztálya koordinálja. Természetesen ezt a munkát összhangban kell végezni a Távlati Tervezési Osztállyal, közösen ütemezve — a távlati szénigények alapján összeállított tröszt bányatelepítési és mezőcsatolási terveket, valamint a termelési sorok ismeretében — a távlati kutatási terveket. A földtani kutatási tervek NIM-hez és KFH-hoz történő felterjesztése, ajánlása már az MSZT Bányaföldtani Osztályának feladata.

Köztudott, hogy a szabad területek földtani kutatásának pénzügyi fedezetét állami költségvetés biztosítja, melynek eredményes felhasználását az KFH koordinálja. Az MSZT véleményezési kötelezettsége a felettes szervekhez továbbított kutatási tervek javaslatánál arra irányul, hogy a vállalati tervezéseket, a kutatások megvalósítását úgy irányítsa, hogy minél több akna-telepítésre vagy bővítésre alkalmas terület álljon megkutatottan (megkutatottsági nyilatkozat-

tal rendelkezve) a népgazdasági szükségletek lehető legelőnyösebb kielégítésére.

Ezt a szempontot követve állította össze az MSZT az V. ötéves kutatási tervét, melyet az alábbi megosztásban terjesztettünk a NIM-hez és a KFH-hoz jóváhagyásra:

1. A bányanyitásokat, mezőkapcsolásokat előkészítő kutatások között szerepel

| | |
|----------------------|-------------------|
| Sajómercse, Tervtáró | a borsodi; |
| Gyulatóró, Kolontár | a középdunántúli; |
| Pécsbánya, Vasas D. | a mecseki; |
| Mátraalmás | a nógrádi; |
| Majk oligocén | az oroszlányi; |
| Mány | a tatabányai; |
| Beszálló D. | a várpalotai |

szénbányák kutatási területeinél.
Összesen: 98 efm. 197 mFt költséggel.

2. A VI—VII. ötéves tervet megalapozó kutatások között:

| | |
|------------------------|-------------------|
| Mikófalva— Feketevölgy | a borsodi; |
| Csetény | a középdunántúli; |
| Lencsehegy III. | a dorogi; |
| Máza D. | a mecseki; |
| Tar — Kányás | a nógrádi; |
| Bokodi mélymező | az oroszlányi; |
| Tarján — Héreg | a tatabányai; |
| Torony-i lignitkutatás | a mátraaljai |

érdekerületről.
Ezeknek a fúrásoknak az összege: 166 efm
368 mFt

3. A távlati tervezést elősegítő kutatások közül:

| | |
|--------------|-------------------|
| Mór I — II — | |
| Magyarpolány | a középdunántúli; |
| Sámsönháza | a nógrádi; |
| Vértestolna | a tatabányai; |
| Ósi | a várpalotai |

kutatási érdekerületekről.
Összesen: 36 efm
73 mFt

A fenti kutatások beindításához szükséges megfelelő szintű kutatási tervek összeállítása vállalati, a véleményezett javaslat benyújtása és OÁB szintű tárgyalásra előkészítés MSZT Bányaföldtani Osztály hatáskörébe tartozó feladat.

Az elfogadott V. ötéves terv évenkénti megvalósításához szükséges állami fedezet rendelkezésre bocsátása után, a tényleges fúrási kivitelezés műszaki ellenőrzésénél jut ismételten nagy szerep a vállalati földtani szolgálatoknak: a tervbe épített és az OÁB által elfogadott feladatok, valamint újabb kutatási szempontokat előíró határozat maradéktalan végrehajtása a megfelelő kutatási fázist lezáró földtani összefoglaló jelentések eredményes elkészítésének alapján.

A földtani jelentések által, a valóságos helyzetet mindinkább megközelítő földtani kép (telepvastagság, minőség, mennyiség, tektonika, hidrogeológia) megrajzolásában, kialakításában van döntő szerepe a medencét legjobban ismerő vállalati geológusoknak. Ha a zárójelentések elkészítésében manuálisan nem is tudnak — eset-

leg létszámhiány miatt — részt venni, azért a készítőikkel történő mindenkori konzultációs lehetőség, a készítés egész időszakában biztosítaniok kell.

Mind a kutatások műszaki ellenőrzéséhez, mind a zárójelentések szakszerű elkészítéséhez a vállalati főgeológusok által igényelt támogatást a földtani szolgálatok részére a vállalat vezetésnek biztosítani kell, mert a fentebb felsorolt területekre szükség van a távlati termelési tervek megvalósításához, másrészt csak ezáltal teljesíthető az aknatelepítésekhez, mezőkapcsolásokhoz, illetve beruházási alapokmányokhoz népgazdasági szinten előírt megkutatottsági nyilatkozat kiadása.

A távlati tervezést érintően nagy jelentőséget tulajdonítunk az ásványvagyong-készletek műrevalósági minősítésének, melyet a földtani szolgálati munka igen fontos részének tartunk.

Mivel az elmúlt évben lezajlott, nagyvolumenű újraminősítési munkákkal kapcsolatosan az MSZT vezetőségéhez a munka jelentőségét nem kellően értékelő vállalati észrevétel érkezett, szükségesnek tartom az alábbiakat, mint az ügyvel kapcsolatos MSZT álláspontot elmondani.

Az ásványvagyong-készletek műrevalósági minősítését a 15/1969. számú minisztériumok és főhatóságok együttes rendelete írja elő, s egyben szabályozza, hogy a minősítést szükség szerint, de legalább öt évenként felülvizsgálni és indokolt esetben módosítani kell.

Minthogy az 1970-ben végrehajtott műrevalósági minősítéshez alapul vett világpiaci árprognózisok és a reálköltségek megállapításának gazdasági alapjai is megváltoztak, szükségszerűvé vált az — 1975—80. évi időszaknak megfelelő — új költséghatár és reálköltség alapon történő korszerűsítés.

A felülvizsgálattal kapcsolatos legfontosabb teendő a vállalatok földtani szolgálatára hárult. A munka elvégzésénél a vállalatoknál nem felkészültségi, hanem létszámhelyzetből, eredő határidő eltolódási problémák adódtak, melyek végül is ez év januárjában az elkészült munkával oldódtak fel.

A munka elvégzése során az a fontos feladat hárult az újraminősítést végzőkre — s ezt a munka beindításánál, a salgótarjáni főgeológusi értekezleten, de menet közben több ízben kihangsúlyozták az MSZT vezetői —, hogy a vállalatok által a 15 éves termelési terv összeállítása során művelésre nem tervezett készlet (amely valamilyen földtani okból eredően nem kerül leművelésre) ne kerülhessen $R > 1,0$ mutatójú műrevalósági tartományba.

Az is akadálya volt az újraminősített szénvagyong és a 15 éves tervben meghatározott „műveleti vagyon” egy szintre hozatalának, hogy voltak vállalatok, ahol a távlati termelési tervek összeállításánál nem igényelték a földtani szolgálatok nagyszámú adatára épített szénvagyong számítási térképeket, illetve értékeket.

Erre viszont az MSZT illetékeseinek, illetve a vállalati műszaki vezetésnek kellett volna nagyobb gondot fordítani.

II. Az üzemi bányaföldtani szolgálatok termelését segítő feladatai

Az utólagos bányabeli kutatások terén is igen jelentős a bányaföldtani szolgálatok szerepe.

A bányavágatokból végzett fúrásos kutatásnak és vágatszelvényező munkának kell a termelés tervezéséhez szükséges telepkifejlődésre és térbeli változásra vonatkozó adatokat szolgáltatni. Ugyancsak fontos része a bányaföldtani munkának a feltáró és előkészítő vágatokban észlelt vetők pontos regisztrálása és a még feltáratlan mezőrészekre való átvetítése, valamint a telepek és kísérő közeteinek közetmechanikai vizsgálata, illetve vizsgálatra való előkészítése is.

Ezeknek a telep és kísérőközet paramétereknek „naprakész”, gyors szolgáltatása nagy segítséget nyújthat a termelés nagyobb-fokú gépsítéséhez.

Az elmúlt évben 225 km volt a szénelővájások kihajtott összhossza, míg a telep és vetőkutató fúrásoké 155 km.

Ehhez a közel 400 km fúrás- és vágathossz megfelelő, lelkiismeretes földtani szelvényezéséhez, illetve értékeléséhez szükségesnek tartjuk a földtani szolgálat és a fúrócsoportok megerősítését.

A fúrócsoport elavult, elhasznált fúrógépeinek — szocialista relációban történő — felújítását, a hatékonyabb bányabeli fúrásos kutatás-megalapozásának tekintjük. A bányabeli fúrógéppark tipizálására való törekvést az MSZT Bányaföldtani Osztályának a fúrógéptípusok kijelölésével, a vállalatoknak pedig a pénzügyi fedezet biztosításával kell elősegíteni. A fúrógépek felújításával is csak abban az esetben érhetünk el számottevő eredményt:

- ha kezelésüket megfelelően képzett, állandó fúrócsoport végzi,
- ha a fúrócsoport szakmai irányítója, s a fúrás mintanyag meghatározója, illetve dokumentálója geológus-, illetve bányatechnikus.

Az üzemi bányaföldtani tevékenység akkor lesz teljes, ha a vágatszelvényezéssel és bányabeli fúrásokkal nyert földtani adatok kellő gyorsasággal a megfelelő információ csatornákon keresztül eljutnak a felhasználóhoz, térképi ábrázolást nyernek, s az éves készletmérlegekben pedig a szükséges ásványvagyongazdálkodási módosításokat a központi geológiák keresztül vezetik.

Az *ásványvagyongazdálkodás* nagyfontosságú területéről a bányaföldtani szolgálatok *ásványvagyongazdálkodás* engedélyezésével kapcsolatos szerepét emelném ki.

Az ásványvagyongazdálkodás engedélyezésének rendjét a 6/73. sz. KFH elnöki utasítás szabályozza.

Az ásványvagyongazdálkodási engedélykérelmek előterjesztője — a vállalati főgeológusok javaslata alapján — a vállalat igazgatója.

Ezzel kapcsolatosan az üzemi és központi földtani szolgálatok szerepét abban látom, hogy az engedélyezési kérelmet összeállító geológus üzemi kapcsolata a bányaművelői vonallal úgy legyen kiépítve, hogy a felhagyási kérelemnek, a felettes szervhez való felterjesztése idején, a felhagyási tervezett ásványvagyongazdálkodás ellenőrzése biztosítható legyen. (Ne legyenek a felettes szervek tényhelyzet elé állítva!)

A földtani szolgálatok szerepe az új bányatelepítések területén különösen nagy jelentőségű. Az oroszlányi, tatabányai és dorogi geológusoknak ezen a téren a következő konkrét tennivalói vannak:

- a márkushegyi és nagygyházai aknatelepítéshez szükséges aknatengely-fúrások mielőbbi befejezése ill. a kőzetanyag mechanikai vizsgálatainak elvégzése és kiértékelése,
- a nagygyházai összefoglaló földtani jelentés határidőre és az OÁB által megadott szempontok szerinti elkészítése,
- a mányi terület szénre történő részletes fázisú kutatásának befejezése és az előzetes tervezéshez szükséges menetközi kiértékelések elkészítése, majd a földtani zárójelentés összeállítása,
- a Lencsehegy II. terület aknatengely-fúrásainak lemélyítésére való felkészülés.

Összefoglalva az előzőekben mondottakat: az MSZT vezetősége a bányaföldtani szolgálatok szerepét fontosnak, jelentősnek tartja, és a jövőben is épít munkájára.

A távlati termelés tervezéséhez kapcsolódó földtani munka akkor válik még hasznosabbá, teljesebbé, ha a távlati kutatás, ásványvagyongazdálkodás és minősítés vonatkozásában, szorosabb munkakapcsolat alakul ki a geológusok, a művelők és a távlati tervezők között.

Az egyes szénmedencékben megvalósított jó munkamódszerek tapasztalatcserék útján történő átadását, a már jól bevált, más-más szénbánya vállalatnál megrendezésre kerülő főgeológusi értekezletek folytatásával az MSZT vezetősége helyesnek tartja. Ezekben a főgeológusi értekezleteken az aktuális témák megvitatása mellett, a vendéglátó vállalat földtani szolgálatának szervezeti felépítését, munkavégzését ismertetve tájékoztatást kell adni a fentiekben felvetett problémák megoldási lehetőségére is. Így válik mind teljesebbé a földtani szolgálatok kutatási, ásványvagyongazdálkodási, egyszóval termelést segítő szerepe.